

IŠORINIS IR VIDINIS TEISĖJŲ IR TEISMŲ ĮVAIZDIS

Gintautas Valickas

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto
Bendrosios psichologijos katedros vedėjas
profesorius socialinių mokslų daktaras (HP)
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius, Lietuva
Tel. (+ 370 5) 266 76 05
El. paštas: gintautas.valickas@fsf.vu.lt

Dovilė Šeršniovaitė

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto
Klinikinės ir organizacinės psichologijos katedros absolventė
socialinių mokslų magistrė
Tel. (+ 370) 62858550
El. paštas: dovile.ser@gmail.com

Vita Mikuličiūtė

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto
Bendrosios psichologijos katedros lektorė
socialinių mokslų daktarė
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius, Lietuva
Tel. (+ 370 5) 2 66 76 05
El. paštas: mikuliciute@gmail.com

Straipsnyje¹ analizuojamas teisėjų (n = 171) ir įvairaus amžiaus visuomenės grupių atstovų (n = 1186) suvokto teisėjų ir teismų įvaizdžio (tam tikrų jo aspektų) pobūdis, panašumai ir skirtumai, taip pat teisėjų ir teismų įvaizdžio, tiriamųjų sukauptos patirties bei sociodemografinių charakteristikų sąsajos.

The article examines the character, similarities and differences of the image (separate it's aspects) of judges and courts perceived by judges (n = 171) and general public representing different age groups (n = 1186), as well as the relationships among the image of judges and courts, experience accumulated by participants, and socio-demographic characteristics.

Įvadas

Organizacijos ar institucijos įvaizdis yra dažnas įvairių disciplinų (pvz., organizacinės psichologijos, marketingo, vadybos, komunikacijos) tyrimų objektas, turintis jau daugiau kaip pusės amžiaus tyrimų istoriją – jį įvairūs autoriai pradėjo tirti dar šeštame praėjusio amžiaus dešimtmetyje². Kita vertus,

¹ Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. MIP-015/2013).

² DRŪTEIKIENĖ, G. *Organizacijos įvaizdžio valdymas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007; LEVY, S. J. The public image of government agencies. *Public Administration Review*, 1963, Vol. 23 (1), p. 25–29; TRAN, M. A.; NGUYEN, B.; MELEWAR, T. C.; BODOH, J. Exploring the corporate image formation process. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 2015, Vol. 18, (1), p. 86–114.

nepaisant ilgamečio tyrėjų dėmesio, iki šiol nėra bendros įvaizdžio sampratos, mokslinėje literatūroje galima aptikti nemažai įvairių įvaizdžių apibūdinančių sąvokų, kurios kartais atspindi skirtingus įvaizdžio aspektus, kartais yra vartojamos kaip sinonimai³.

Apibendrinami įvairių autorių nuomonė⁴, toliau naudosime tokį įvaizdžio apibūdinimą: įvaizdis – žmonių susidarytas psichinis pareigūnų, organizacijos ar institucijos vaizdas, atspindintis jos ypatumus (pvz., veiklos būdus, teikiamas paslaugas, elgesį su klientais, laimėjimus) ir apimantis su šia organizacija susijusius įsitikinimus, žinias, emocinius išgyvenimus ir vertybes. Įvaizdį galima laikyti tam tikru pavyzdžiu, kuriuo remiantis visa informacija, susijusi su konkrečia organizacija, yra laikoma, atkurama ir vertinama⁵.

Organizacijos ar institucijos įvaizdis gali skirtis atsižvelgiant į tai, kokios asmenų grupės jį vertina. Tyrėjai dažniausiai nagrinėja dviejų tipų įvaizdį, kurį susidaro arba organizacijai nepriklausantys išoriniai asmenys (pvz., klientai, tiekėjai, įvairių visuomenės ar interesų grupių atstovai ir kt.), arba pačios organizacijos darbuotojai⁶. Pirmu atveju siekiama išsiaiškinti, koks yra organizacijai nepriklausančių asmenų (pvz., visuomenės grupių) požiūris į konkrečią organizaciją. Toliau šį įvaizdį vadinsime suvoktu **išoriniu įvaizdžiu**.

Antru atveju siekiama išsiaiškinti organizacijos darbuotojų suvoktą įvaizdį. Kaip nurodo kai kurie autoriai, įvaizdžio nagrinėjimas iš darbuotojų perspektyvos yra svarbus dėl to, kad darbuotojai yra

---

³ BROWN, T. J.; DACIN, P. A.; PRATT, M. G.; WHETTEN, D. A. Identity, intended image, construed image, and reputation: An interdisciplinary framework and suggested terminology. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 2006, Vol. 34 (2), p. 99–106; CIAN, L.; CERVALI, S. Under the reputation umbrella: An integrative and multidisciplinary review for corporate image, projected image, construed image, organizational identity, and organizational culture. *Corporate Communications: An International Journal*, 2014, Vol. 19 (2), p. 182–199; CORNELISSEN, J. Corporate image: An audience centred model. *Corporate Communications: An International Journal*, 2000, Vol. 5 (2), p. 119–125; DRŪTEIKIENĖ, G. *Organizacijos įvaizdžio valdymas <...>*, 2007; DUTTON, J. E.; DUKERICH, J. M. Keeping an eye on the mirror: Image and identity in organizational adaptation. *The Academy of Management Journal*, 1991, Vol. 34 (3), p. 517–554; DUTTON, J. E.; DUKERICH, J. M.; HARQUAIL, C. V. Organizational images and member identification. *Administrative Science Quarterly*, 1994, Vol. 39 (2), p. 239–263; HATCH, M. J.; SCHULTZ, M. Relations between organizational culture, identity and image. *European Journal of Marketing*, 1997, Vol. 31 (5/6), p. 356–365; LIEVENS, F.; VAN HOYE, G.; ANSEEL, F. Organizational identity and employer image: Towards a unifying framework. *British Journal of Management*, 2007, Vol. 18, p. 45–59; STERN, B.; ZINKHAN, B. M.; JAJU, A. Marketing images. Construct definition, measurement issues, and theory development. *Marketing Theory*, 2001, Vol. 1 (2), p. 201–224; TRAN, M. A.; NGUYEN, B.; MELEWAR, T. C.; BODOH, J. Exploring the corporate image <...>, 2015.

⁴ CORNELISSEN, J. Corporate image <...>, 2000; LIEVENS, F. Organizational image. In *The encyclopedia of industrial and organizational psychology*. Ed. by S. G. Rogelberg. Vol. 2. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2007, p. 568–570; SI, S. X.; HITT, M. A. A study of organizational image resulting from international joint ventures in transitional economies. *Journal of Business Research*, 2004, Vol. 57, p. 1370–1377; TRAN, M. A.; NGUYEN, B.; MELEWAR, T. C.; BODOH, J. Exploring the corporate image <...>, 2015; WORCESTER, R. Reflections on corporate reputations. *Management Decision*, 2009, Vol. 47 (4), p. 573–589.

⁵ LIEVENS, F. Organizational image <...>, 2007.

⁶ BROWN, T. J.; DACIN, P. A.; PRATT, M. G.; WHETTEN, D. A. Identity, intended image, construed image <...>, 2006; FATT, J. P. T.; WEI, M.; YUEN, S.; SUAN, W. Enhancing corporate image in organisations. *Management Research News*, 2000, Vol. 23 (5/6), p. 28–54; GATEWOOD, R. D.; GOWAN, M. A.; LAUTENSCHLAGER, G. J. Corporate image, recruitment image, and initial job choice decisions. *Academy of Management Journal*, 1993, Vol. 36 (2), p. 414–427; GONZALEZ, J. A.; CHAKRABORTY, S. Image and similarity: An identity orientation perspective to organizational identification. *Leadership & Organization Development Journal*, 2012, Vol. 33 (1), p. 51–65; GUREVITCH, M.; DANET, B.; SCHWARTZ, G. The image of the police in Israel. *Law & Society Review*, 1971, Vol. 5, (3), p. 367–388; HATCH, M. J.; SCHULTZ, M. Relations between organizational culture <...>, 1997; KAZOLEAS, D.; KIM, Y.; MOFFITT, M. A. Institutional image: A case study. *Corporate Communications: An International Journal*, 2001, Vol. 6 (4), p. 205–216; LIM, V. K. G.; TEO, T. S. H.; SEE, S. K. B. Perceived job image among police officers in Singapore: Factorial dimensions and differential effects. *The Journal of Social Psychology*, 2000, Vol. 140 (6), p. 740–750; SI, S. X.; HITT, M. A. A study of organizational image <...>, 2004; TRAN, M. A.; NGUYEN, B.; MELEWAR, T. C.; BODOH, J. Exploring the corporate image <...>, 2015; YIM, Y.; SCHAFER, B. D. Police and their perceived image: How community influence officers' job satisfaction. *Police Practice and Research: An International Journal*, 2009, Vol. 10 (1), p. 17–29.

esminis organizacijos veiklos veiksnys, o jų suvoktas organizacijos įvaizdis yra susijęs su požiūriu į darbą, į save, taip pat su jų elgesiu⁷.

Tyrėjai nagrinėja tris organizacijos darbuotojų įvaizdžio potipius. Pirma, gali būti tiriama darbuotojų nuomonė, kaip jų organizacija yra vertinama už jos ribų, t. y. išorinių asmenų⁸. Antra, gali būti nagrinėjamas pačių darbuotojų suvoktas organizacijos įvaizdis, t. y. tai, kaip jie patys apibūdina savo organizaciją. Darbuotojų savo organizacijos suvoktas įvaizdis toliau vadinamas *vidiniu įvaizdžiu*.

Trečia, gali būti analizuojama tai, kaip organizacija norėtų būti suprasta savo klientų ar kokių nors visuomenės grupių atstovų. Norimas organizacijos įvaizdis visų pirma apima tas organizacijos charakteristikas, kurias jos atstovai pateikia tam tikroms visuomenės grupėms kaip būdingiausias jų organizacijai⁹. Pavyzdžiui, toks įvaizdis gali apimti organizacijos tradicijas, patikimumą, ilgametę darbuotojų patirtį ir kt. Šis norimas organizacijos įvaizdis gali būti skirtas ne tik išoriniams asmenims, bet ir pačios organizacijos darbuotojams¹⁰.

Kalbant apie teisėjų norimą įvaizdį, nurodoma, kad geras teisėjas turi būti sąžiningas, principingas, nešališkas, teisingas, taktiškas, supratingas, pagarbus ir kt.¹¹ Šių savybių svarba teisėjo darbui yra suprantama ir nekelia abejonių. Kita vertus, ilgą laiką taip pat buvo akcentuojamas šalto ir bejausmio teisėjo idealas¹². Kai kurių autorių manymu, teisėjas teisininko įvaizdyje faktiškai neturi asmenybės, jo tikrasis identiškas paslėptas po mantija, žmogiškumas – ištrintas, veiksmai – surežisuoti ir suvaržyti¹³. Iš šio idealizuoto teisėjo tikimasi, kad jis paneigs savąjį aš, paklus kažkam „aukštesniam“ ir atliks savo ypatingą misiją – „atras“ ir sąžiningai taikys teisę. Galima pridurti, kad teisininko profesijoje viena iš dominuojančių elgesio normų yra reikalavimas, kad asmuo, vykdydamas savo pareigas, būtų šaltas ir bejausmis. Ši norma yra labai svarbi dėl to, kad jos laikymasis leidžia tikėtis visuomenės pasitikėjimo ir pagarbos (nes manoma, kad šaltumas ir bejausmiškumas leidžia priimti nešališkus ir objektyvius sprendimus)¹⁴.

Tačiau teisėjai, kaip ir visi kiti žmonės, natūraliai išgyvena emocijas, ypač kai susiduria su stipriais stimulais (kurie yra įprasti jų darbe). Todėl, žvelgiant iš psichologijos pozicijų, tokį teisėjo idealą galima apibūdinti ne tik kaip žalingą (nes jis skatina pašalinti emocinius išgyvenimus), bet ir kaip nerealistinį (nes kiekvienas žmogus yra emocionali būtybė). Atsižvelgdami į tai, T. A. Maroney ir J. J. Gross¹⁵ siūlo naują „gero teisėjo“ idealą – jų manymu, geras teisėjas turi siekti ne visiškai pašalinti emocinius išgyvenimus (nes tai tiesiog yra neįmanoma), o sumaniai juos reguliuoti, atsižvelgdamas į įvairius profesinės veiklos reikalavimus.

Svarbu pažymėti, kad organizacijos ar institucijos įvaizdis yra daugialypis konstruktas¹⁶. Tiesa, skirtingi autoriai, remdamiesi atliktų tyrimų rezultatais, išskiria nevienodus arba iš dalies sutampan-

⁷ FATT, J. P. T.; WEI, M.; YUEN, S.; SUAN, W. Enhancing corporate image <...>, 2000.

⁸ BROWN, T. J.; DACIN, P. A.; PRATT, M. G.; WHETTEN, D. A. Identity, intended image, construed image <...>, 2006; DUTTON, J. E.; DUKERICH, J. M. Keeping an eye on the mirror <...>, 1991; DUTTON, J. E.; DUKERICH, J. M.; HARQUAIL, C. V. Organizational images <...>, 1994; GONZALEZ, J. A.; CHAKRABORTY, S. Image and similarity <...>, 2012.

⁹ BROWN, T. J.; DACIN, P. A.; PRATT, M. G.; WHETTEN, D. A. Identity, intended image, construed image <...>, 2006.

¹⁰ CIAN, L.; CERVAI, S. Under the reputation umbrella <...>, 2014.

¹¹ PATTERSON, C. E. The good judge: A trial lawyer's perspective. *Judges' Journal*, 2003, Vol. 42 (4), p. 14–16.

¹² MARONEY, T. A.; GROSS, J. J. The ideal of the dispassionate judge: An emotion regulation perspective. *Emotion Review*, 2014, Vol. 6 (2), p. 142–151.

¹³ RACKLEY, E. Representations of the (woman) judge: Hercules, the little mermaid, and the vain and naked Emperor. *Legal Studies*, 2002, Vol. 22 (4), p. 602–624.

¹⁴ ANLEU, S. R.; MACK, K. Magistrates' everyday work and emotional labour. *Journal of Law & Society*, 2005, Vol. 32, p. 590–614.

¹⁵ MARONEY, T. A.; GROSS, J. J. The ideal of the dispassionate judge <...>, 2014.

¹⁶ KAZOLEAS, D.; KIM, Y.; MOFFITT, M. A. Institutional image <...>, 2001; TRAN, M. A.; NGUYEN, B.; MELEWAR, T. C.; BODOH, J. Exploring the corporate image <...>, 2015.

čius įvaizdžio aspektus, apibūdindami tuos pačius aspektus, taiko skirtingas sąvokas, taip pat nurodo skirtingą šių aspektų skaičių¹⁷. Dažniausiai yra skiriami šie pagrindiniai įvaizdžio aspektai: aplinkos (pvz., pastatų išvaizda, įrangos būklė, sanitarinės sąlygos, saugumas), paslaugų (pvz., paslaugų kokybė, įvairovė, prieinamumas), produktų (pvz., produktų kokybė, ilgaamžiškumas, įvairumas, pritaikymas, kaina) ir socialinis (pvz., turima reputacija, socialinė atsakomybė ir įsipareigojimai, moralinės ir etinės normos).

Apibendrinami įvairių autorių nuomonę, surinktus empirinius duomenis, taip pat remdamiesi tuo, kad teismai turi visus esminius organizacijoms būdingus bruožus (yra socialinis subjektas, turi tikslą, struktūrą ir tiesioginį ryšį su išorine aplinka)¹⁸, išskyrėme šiuos teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektus: 1) aplinkos įvaizdį, kuris apima teismų išorės ir vidaus išvaizdą, bylininkams pateikiamą informaciją, teisėjų bei teismo darbuotojų išvaizdą ir kt.; 2) paslaugų įvaizdį, apimančią įvairias teismų teikiamas paslaugas ir pareigūnų elgesio ypatumus: sudarytos teismo posėdžių darbotvarkės laikymąsi, teisėjų bei teismo darbuotojų pagarbų ir mandagų elgesį, teisingų sprendimų priėmimą, suprantamą jų pateikimą ir kt.; 3) socialinį įvaizdį, kuris apima teisėjo profesijos patrauklumą ir prestižą, visuomenės pagarbą teisėjams, teisėjų atsidavimą savo darbui, nepriekaištingą reputaciją, kompetenciją, sąžiningumą ir kt. Produktų įvaizdis (kaip sudedamoji teisėjų ir teismų įvaizdžio dalis) nebuvo įtrauktas, nes jis yra svarbus toms įmonėms ar organizacijoms, kurios sukuria (gamina) kokius nors produktus.

Nors teisėsaugos pareigūnų ir institucijų įvaizdžio tyrimai nėra gausūs, galima sakyti, kad jie pradedo septintame praėjusio amžiaus dešimtmetyje¹⁹. Vienų tyrėjų gauti rezultatai rodo, kad teismų, teisininkų ar policininkų įvaizdis visuomenėje yra teigiamas²⁰. Kiti autoriai pažymi, kad žmonių nuomonė apie teismus yra neigiama, be to, ji yra plačiai paplitusi ir ilgalaikė²¹, o teisininkų profesijos įvaizdis yra smukęs (pvz., manoma, kad teisininkai išgalvoja arba sunaikina įkalčius, melagingai liudija, prievarta išgauna arba perdirba dokumentus ir daro viską, kad laimėtų bylą ir uždirbtų kuo daugiau pinigų)²². Tačiau, nepaisant tokių skirtingų įvaizdžio vertinimų, visada buvo pabrėžiama, kad teisėsaugos pareigūnų ir institucijų įvaizdžio gerinimas – prioritetas, gyvybiškai svarbus uždavinys²³. Siekiant pagerinti šį įvaizdį, dedamos įvairios pastangos: rengiamos specialios kompanijos, televizijos

¹⁷ KORABLEV, S. How can we form a positive image of the police employee? *Statutes and Decisions*, 2012, Vol. 47 (5-6), p. 143–149; LIM, V. K. G.; TEO, T. S. H.; SEE, S. K. B. Perceived job image among police officers <...>, 2000; SI, S. X.; HITT, M. A. A study of organizational image <...>, 2004; TRAN, M. A.; NGUYEN, B.; MELEWAR, T. C.; BODOH, J. Exploring the corporate image <...>, 2015.

¹⁸ DAFT, R. L. *Organization theory and design*. Mason: South-Western Cengage Learning, 2009.

¹⁹ DERBYSHIRE, R. L. Children's perceptions of the police: A comparative study of attitudes and attitude change. *Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, 1968, Vol. 59 (2), 183–190; MURPHY, M. J. Improving the law enforcement image. *Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, 1965, Vol. 56 (1), p. 105–108; SIEGEL, G. W. The public's image of the juvenile court. *Juvenile Court Judges Journal*, 1964, Vol. 15 (4), p. 7–12.

²⁰ ASIMOW, M.; GREENFIELD, S.; JORGE, G.; MACHURA, S.; OSBORN, G.; ROBSON, P.; SHARP, C.; SOKLOSIE, R. Perceptions of lawyers – a transnational study of student views on the image of law and lawyers. *International Journal of the Legal Profession*, 2005, Vol. 12 (3), p. 407–436; FREMLIN, R. H.; FRANK, R. E.; PEVNA, J. D. A positive public image of the courts. *American Bar Association Journal*, 1972, Vol. 58, (4), p. 390–391; GUREVITCH, M.; DANET, B.; SCHWARTZ, G. The image of the police <...>, 1971.

²¹ HASTIE, W. H. Judicial role and judicial image. *University of Pennsylvania Law Review*, 1973, Vol. 121 (5), p. 947–961

²² SMOLLA, R. A. The poor image of the profession and the ethical pressures on the modern lawyer. *Social Responsibility: Business, Journalism, Law, Medicine*, 1997, Vol. 23, p. 42–52.

²³ DEROCHE, R. J. The court of public opinion: Bars launch efforts to improve image of lawyers. *Bar Leader*, 2003, Vol. 27 (3), p. 10–13; FREMLIN, R. H.; FRANK, R. E.; PEVNA, J. D. A positive public image <...>, 1972; HASTIE, W. H. Judicial role and judicial image <...>, 1973; LEE, M.; MCGOVERN, A. Force to sell: Policing the image and manufacturing public confidence. *Policing and Society: An International Journal of Research and Policy*, 2013, Vol. 23 (2), p. 103–124; MURPHY, M. J. Improving the law enforcement image <...>, 1965.

laidos, leidžiamos brošiūros, steigiami specialūs viešųjų ryšių skyriai ir pan.²⁴ Taigi neabejotina, kad darbas su teisėsaugos pareigūnų ir institucijų įvaizdžiu tampa profesionaliu, turi savo politiką, strategiją ir taktiką.

Mūsų šalies tyrėjai pastaruoju metu skiria gana daug dėmesio žmonių pasitikėjimui teisėsaugos pareigūnais ir institucijomis, taip pat kriminalinės justicijos suvokimui visuomenėje²⁵. Tačiau šių tyrimų rezultatai apie teisėsaugos pareigūnų ir institucijų įvaizdžio ypatumus leidžia spręsti tik netiesiogiai. Mūsų žiniomis, Lietuvoje kol kas yra paskelbtas tik vienas teisėjų ir teismų įvaizdžio tyrimas²⁶, kuriame nagrinėjamos informacinio portalo *Delfi* ir dienraščio *Lietuvos rytas* publikacijos, susijusios su pedofilijos skandalu. Šio tyrimo rezultatai atskleidė, kad pedofilijos skandalo metu *Delfi* ir *Lietuvos ryto* publikacijose dominavo neigiami atsiliepimai apie teisėjus – dažnai buvo kritikuojami jų sprendimai, pabrėžiamas neva egzistuojantis nusikalstamas „teisėjų klanas“, ne kartą išsakyta abejonių teisėjų sąžiningumu, objektyvumu ir kt. Tai leidžia manyti, kad pedofilijos skandalo metu *Delfi* ir *Lietuvos ryto* pateiktas teisėjų įvaizdis galėjo skatinti skaitytojų nepasitikėjimą teisėjais, sumažinti jų autoritetą, formuoti neigiamą jų požiūrį tiek į teisėjus, tiek į visą teisėsaugos sistemą²⁷.

Svarbu pažymėti, kad teigiamas įvaizdis yra svarbus kiekvienai organizacijai, institucijai ar kiekvienos profesijos atstovams. Tačiau teisėsaugos pareigūnų ir institucijų įvaizdis gali būti ypač reikšmingas, nes jie atlieka ypatingą vaidmenį – užtikrina visuomenės saugumą, vykdo teisingumą, nagrinėja įvairaus pobūdžio teisinius ginčus, o nuo jų darbo dažnai priklauso, kaip bus sprendžiami itin svarbūs klausimai, susiję su žmogaus laisve, turtu, sveikata ar socialiniu statusu.

Teigiamas teisėsaugos pareigūnų ir institucijų įvaizdis gali būti svarbus dėl daugelio priežasčių²⁸. Pirma, jis gali padėti pritraukti į teisėsaugos institucijas geriausius kandidatus, kurie galėtų sėkmingai spręsti kylančias problemas ir siekti svarių veiklos rezultatų. Antra, kad teisėsaugos pareigūnai ir institucijos galėtų sėkmingai vykdyti savo funkcijas, jiems reikalingas žmonių bendradarbiavimas ir savanoriška jų parama. Tyrimų rezultatai rodo, kad ši parama gali būti susijusi tiek su suvoktu pareigūnų veiksmų teisėtumu ir teisingumu²⁹, tiek su teigiamu pareigūnų įvaizdžiu. Trečia, teisėsaugos institucijų ir pareigūnų įvaizdis gali būti svarbus organizaciniu požiūriu, nes teigiamas suvoktas įvaizdis yra susijęs su didesniu pareigūnų pasitikėjimu savimi, pasitenkinimu darbu, įsipareigojimu institucijai ir retesniu ketinimu ją palikti³⁰, o tai, savo ruožtu, didina jų darbo efektyvumą ir kokybę.

²⁴ DEROCHE, R. J. The court of public opinion <...>, 2003; LEE, M.; MCGOVERN, A. Force to sell: Policing the image <...>, 2013; MAWBY, R. C. Promoting the police? The rise of police image work. *Criminal Justice Matters*, 2001, Vol. 43 (1), p. 44–45.

²⁵ DOBRYNINAS, A.; ČESNIENĖ, I.; DOBRYNINA, M.; GIEDRAITIS, V.; MERKEVIČIUS, R. *Kriminalinės justicijos suvokimas visuomenėje*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014; DOBRYNINAS, A.; DRAKŠIENĖ, A.; GAIDYS, V.; VILEIKIENĖ, E.; ŽILINSKIENĖ, L. *Pasitikėjimo Lietuvos teisėsauga profiliai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012; VALICKAS, G.; JUSTICKIS, V.; VANAGAITĖ, K.; VOROPAJ, K. *Procedūrinis teisingumas ir žmonių pasitikėjimas teisėsaugos pareigūnais bei institucijomis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013.

²⁶ VALICKAS, G.; JARUTIENĖ, L. Pedofilijos skandalo metu informaciniame žinių portale *Delfi* ir dienraštyje *Lietuvos rytas* pateikto teisėjų įvaizdžio ypatumai. *Teisė*, 2014, t. 92, p. 19–33.

²⁷ VALICKAS, G.; JARUTIENĖ, L. Pedofilijos skandalo metu <...>, 2014.

²⁸ LIM, V. K. G.; TEO, T. S. H.; SEE, S. K. B. Perceived job image among police officers <...>, 2000.

²⁹ HOUGH, M.; JACKSON, J.; BRADFORD, B.; MYHILL, A.; QUINTON, P. Procedural justice, trust and institutional legitimacy. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 2010, Vol. 4 (3), p. 203–210; MURPHY, K.; CHERNEY, A. Understanding cooperation with police in a diverse society. *The British Journal of Criminology*, 2012, Vol. 52, p. 181–201; MURPHY, K.; TYLER, T. R.; CURTIS, A. Nurturing regulatory compliance: Is procedural justice effective when people question the legitimacy of the law? *Regulation and Governance*, 2009, Vol. 3, p. 1–26; TYLER, T. R. Enhancing police legitimacy. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 2004, Vol. 593, p. 84–99; TYLER, T. R.; FAGAN, J. Legitimacy and cooperation: Why do people help the police fight crime in their communities? *Ohio State Journal of Criminal Law*, 2008, Vol. 6, p. 231–275.

³⁰ LIM, V. K. G.; TEO, T. S. H.; SEE, S. K. B. Perceived job image among police officers <...>, 2000; YIM, Y.; SCHAFFER, B. D. Police and their perceived image <...>, 2009.

Atsižvelgiant į tai, kad, nepaisant teisėsaugos pareigūnų ir institucijų įvaizdžio svarbos, kol kas stinga šio įvaizdžio tyrimų, be to, beveik nieko nežinoma apie mūsų šalies teisėjų ir teismų įvaizdį, buvo iškeltas toks tyrimo *tikslas* – ištirti vidinio ir išorinio teisėjų ir teismų įvaizdžio ypatumus. Siekta atsakyti į šiuos tyrimo klausimus: 1) koks yra teisėjų ir įvairaus amžiaus visuomenės grupių atstovų suvokto teisėjų ir teismų įvaizdžio (tam tikrų jo aspektų) pobūdis; 2) kokie yra teisėjų ir įvairaus amžiaus visuomenės grupių atstovų suvokto teisėjų ir teismų įvaizdžio (tam tikrų jo aspektų) panašumai ir skirtumai; 3) ar teisėjų ir įvairaus amžiaus visuomenės grupių atstovų suvoktas teisėjų ir teismų įvaizdis yra susijęs su jų sukaupta patirtimi ir sociodemografinėmis charakteristikomis.

1. Tiriamieji

Tyrimė dalyvavo keturių išorinių (teismams nepriklausančių) grupių tiriamieji (14–17 m., 18–25 m., 26–49 m. ir 50–86 m.), taip pat vidinės grupės atstovai – teisėjai. Iš viso, analizuojant vidinį ir išorinį teisėjų ir teismų įvaizdį, buvo ištirta 1 357 tiriamieji (1 186 išorinių grupių atstovai ir 171 teisėjas, žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Išorinių grupių tiriamųjų skaičius, amžius ir lytis

Amžius	n	Amžiaus vidurkis	Vyrai	Moterys	Nenurodė*
14–17 m.	376	15,64	154 (41 %)	220 (58,5 %)	2 (0,5 %)
18–25 m.	252	20,06	148 (58,7 %)	104 (41,3 %)	–
26–49 m.	248	36,33	63 (25,4 %)	182 (73,4 %)	3 (1,2 %)
50–86 m.	310	58,43	95 (30,6 %)	215 (69,4 %)	–

* – nurodomas tiriamųjų skaičius, kurie nepateikė duomenų apie savo lytį

Dauguma 18–25 metų tiriamųjų turėjo vidurinį (90,5 proc.), 26–49 metų tiriamųjų – aukštąjį (73,0 proc.), o 50–86 metų tiriamųjų – aukštesnįjį / profesinį (50,3 proc.) išsilavinimą, taip pat didesnę dalis 18–25 metų tiriamųjų buvo nevedę (94,4 proc.), o 26–49 ir 50–86 metų tiriamųjų – vedę (ištekėjusios) (atitinkamai 56,5 ir 71,0 proc.). Daugiausiai visų amžiaus grupių tiriamųjų didžiąją savo gyvenimo dalį praleido dideliame mieste (14–17 m. – 79,8 proc., 18–25 m. – 56,3 proc., 26–49 m. – 44,4 proc. ir 50–86 m. – 34,5 proc.), daugiau negu pusė 26–49 ir 50–86 metų amžiaus tiriamųjų (atitinkamai 54,4 ir 57,4 proc.), dalyvavo, o dauguma 14–17 ir 18–25 metų tiriamųjų – nedalyvavo teisme (atitinkamai 87,0 ir 82,9 proc.), taip pat daugiau negu pusė visų grupių tiriamųjų artimųjų / pažįstamų dalyvavo teisme (14–17 m. – 60,4 proc., 18–25 m. – 57,1 proc., 26–49 m. – 71,4 proc. ir 50–86 m. – 65,2 proc.). Be to, didesnę dalis 18–25, 26–49 ir 50–86 metų tiriamųjų (atitinkamai 85,7, 54,8 ir 82,6 proc.) nebuvo išklausę jokių teisės disciplinų, beveik pusė 26–49 (47,2 proc.) ir daugiau negu pusė 50–86 metų amžiaus tiriamųjų (63,5 proc.) domėjosi teisinės tematikos informacija spaudoje, daugiau kaip trečdalis 18–25, 26–49 ir 50–86 metų tiriamųjų – teisinės tematikos informacija internete (atitinkamai 35,7, 49,6 ir 46,1 proc.), daugiau kaip trečdalis 14–17, 26–49 metų (atitinkamai 33,5 ir 46,0 proc.) ir daugiau kaip du trečdaliai 50–86 metų tiriamųjų (71,9 proc.) – teisinės tematikos informacija televizijoje, taip pat daugiau kaip trečdalis 50–86 metų tiriamųjų (37,7 proc.) – teisinės tematikos informacija radijuje.

Kaip buvo minėta, tyrime taip pat dalyvavo vidinės grupės atstovai – 171 didžiųjų miestų teismų (Kauno, Klaipėdos, Panevėžio ir Vilniaus) teisėjai (53 vyrai ir 105 moterys, 13 tiriamųjų nenurodė savo lyties). Teisėjų amžius svyravo nuo 31 iki 64 metų (vidurkis – 48,26 m.), o darbo stažas – nuo 3 mėnesių iki 40 metų (vidurkis – 15,0 m.). Daugiausia tyrime dalyvavusių teisėjų dirbo bendrosios kompetencijos apylinkės (n = 78) ir apygardos teismuose (n = 65).

2. Vertinimo būdai

2.1. Teisėjų ir teismų įvaizdžio klausimynas

Siekiant įvertinti tiriamųjų suvoktą įvaizdį, buvo sukurtas *Teisėjų ir teismų įvaizdžio* klausimynas. Tikrinant pradinę klausimyno versiją (iš pradžių sudarytas pradinis klausimyno teiginių sąrašas, kurį peržiūrėjo penki ekspertai; atsižvelgus į ekspertų pastabas, sudaryta pradinė 72 teiginių klausimyno versija), buvo atliktas bandomasis tyrimas ($n = 221$). Apklausus tiriamuosius, atlikta gautų duomenų tiriamoji faktorių analizė, taikytas principinių ašių metodas su *varimax* sukiniu (kad duomenys faktorių analizei tiko, rodo gautas Kaizerio, Mejerio ir Olkino rodiklis – 0,949 ir Bartleto sferiškumo kriterijus – $X^2 = 5182,124$, $p < 0,001$)³¹.

Nustatyta, kad mūsų pasirinktas trijų faktorių modelis paaiškina 55,3 proc. duomenų sklaidos. Klausimyno teiginių faktorinės apkrovos svyravo nuo 0,344 iki 0,875. Analizuojant klausimyno teiginius, buvo atsižvelgiama į šiuos momentus: 1) su kokia faktorine apkrova jie patenka į kiekvieną faktorių (tam tikras teiginys konkrečiam faktoriui priskirtas tada, kai jo faktorinė apkrova tame faktoriuje buvo didžiausia ir viršijo 0,4 ribą); 2) ar konkrečiam faktoriui priskirti teiginiai yra susiję pagal prasmę. Pašalinus kai kuriuos teiginius, buvo vėl atliekama faktorių analizė. Galiausiai, po kruopščios atrankos, remiantis statistiniais ir prasminiais kriterijais, klausimyne palikti 65 teiginiai, kurie buvo vertinami nuo 1 („visiškai nesutinku“) iki 7 („visiškai sutinku“). Patikslinto klausimyno teiginiai buvo suskirstyti į tris skales: 1) „aplinkos įvaizdžio“ (šią skalę sudarė 20 teiginių, pvz., „Teismo rūmai yra erdvūs, tvarkingi ir švarūs“, „Teismo rūmuose pateikiama pakankamai informacijos apie bylą nagrinėjimo laiką ir vietą“ ir pan.); 2) „paslaugų įvaizdžio“ (šią skalę sudarė 29 teiginiai, pvz., „Bylos teismuose nagrinėjamos per įmanomai trumpiausią laiką (laikantis nustatytų terminų)“, „Teisėjai su visais žmonėmis elgiasi pagarbiai ir mandagiai“ ir pan.); 3) „socialinio įvaizdžio“ (šią skalę sudarė 16 teiginių, pvz., „Teisėjo profesija yra patraukli ir prestižinė“, „Teisėjais yra paskiriami tik kompetentingi, puikiai savo darbą išmanantys asmenys“ ir pan.). Antrąją klausimyno dalį sudarė klausimai apie demografines tiriamųjų charakteristikas (pvz., amžių, lytį, išsilavinimą), jų turimą patirtį (pvz., ar yra tekę dalyvauti teisme), domėjimąsi teisinės tematikos informacija (pvz., spaudoje ar internete) ir pan. Taigi patikslinto klausimyno versiją sudarė 78 teiginiai arba klausimai (65 skirti įvaizdžiui atskleisti ir 13 – demografinėms ir kitoms tiriamųjų charakteristikoms). Nustatyti tokie šio klausimyno skalių vidinio patikimumo (*Kronbacho* α) rodikliai³²: a) aplinkos įvaizdžio $\alpha = 0,925$; b) paslaugų įvaizdžio $\alpha = 0,799$; c) socialinio įvaizdžio $\alpha = 0,836$. Šie duomenys rodo, kad klausimynas tinkamas moksliniams tyrimams atlikti.

2.2. Teisėjų ir teismų įvaizdžio klausimyno variantas, skirtas paaugliams

Norint įsitikinti, ar parengtas patikslintas *Teisėjų ir teismų įvaizdžio* klausimynas gali būti naudojamas tiriant 14–17 metų paauglius, buvo atliktas bandomasis tyrimas, kuriame dalyvavo 38 vienos Vilniaus mokyklos 14 metų mokiniai (tyrimas buvo atliekamas gavus mokyklos administracijos leidimą). Šio tyrimo metu mokiniams iš pradžių buvo išdalyti klausimynai, pristatytas tyrimo tikslas ir instrukcija, paskui tyrėjai iš lėto perskaitydavo kiekvieną klausimyno teiginį ir klausdavo mokinių, ar jiems viskas yra aišku ir suprantama. Šis tyrimas parodė, kad 14 metų mokiniai gali nesunkiai užpildyti *Teisėjų ir teismų įvaizdžio* klausimyną (tuo remiantis galima manyti, kad vyresni paaugliai taip pat neturės sunkumų pildydami klausimyną). Kartu reikia pažymėti, kad, atsižvelgiant į mokinių klausimus ir

³¹ Plačiau apie faktorių analizę žiūrėti: ČEKANAVIČIUS, V.; MURAUŠKAS G. *Statistika ir jos taikymai*. II dalis. Vilnius: TEV, 2002, p. 237–255.

³² Plačiau apie skalių vidinio patikimumo (*Kronbacho* α) rodiklį žiūrėti: VAITKEVIČIUS, R.; SAUDARGIENĖ, A. *Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose*. Kaunas: VDU leidykla, 2006, p. 156–160.

pastabas, buvo šiek tiek patikslintos šešių teiginių formuluočių (pvz., po žodžio „mantijos“ skliausteliuose buvo įrašytas žodis „apsiaustai“, po žodžio „korumpuoti“ skliausteliuose įrašyta „t. y. neteisėtai pelnosi, naudodamiesi savo pareigomis“). Be to, iš klausimyno antros dalies pašalinti keturi klausimai, kuriais buvo siekiama atskleisti demografines ir kitas tiriamųjų charakteristikas (kadangi jie nebuvo aktualūs 14–17 metų tiriamiesiems, pvz., koks yra jų išsilavinimas ar specialybė). Taigi 14–17 metų paaugliams skirtą *Teisėjų ir teismų įvaizdžio* klausimyną sudarė 74 teiginiai arba klausimai (65 skirti įvaizdžiui atskleisti (kaip ir suaugusiųjų klausimyne) ir 9 – demografinėms ir kitoms tiriamųjų charakteristikoms).

2.3. Pagrindinis tyrimo etapas

Šiame etape, taikant patikslintą *Teisėjų ir teismų įvaizdžio* klausimyną, buvo ištirti 1 357 tiriamieji (1 186 išorinių, teismams nepriklausančių grupių atstovai ir 171 teisėjas). Siekiant patikrinti suformuotą klausimyno trijų faktorių struktūrą (konstrukto vidinį validumą), buvo atlikta gautų duomenų patvirtinamoji faktorių analizė (naudota *Amos Graphics 20.0* statistinio tyrimo programa). Kadangi ši analizė atskleidė gana prastą duomenų tikimą pasirinktam pradiniam trijų faktorių modeliui, jį tobulinant, analizuoti klausimyno teiginių regresiniai svoriai ir pašalinti tie teiginiai, kurių svoriai buvo mažesni už 0,4 (iš viso buvo pašalinta 13 teiginių). Vėliau, tobulinant pasirinktą trijų faktorių modelį, taikytas parceliavimo (angl. *parcel*) metodas (nes buvo nustatyta daug galimų liekamųjų paklaidų koreliacijų). Jis buvo atliekamas tokiais žingsniais: 1) kiekvienam išskirtam klausimyno faktoriui buvo taikoma tiriamoji faktorių analizė (nustatyta, kad „aplinkos įvaizdžio“ faktorių sudaro keturi mažesni latentiniai faktoriai, o „paslaugų įvaizdžio“ ir „socialinio įvaizdžio“ faktorius – po tris mažesnius latentinius faktorius); 2) buvo sukurti nauji kintamieji – apskaičiuoti į mažesnius latentinius faktorius patekusių klausimyno teiginių įverčių vidurkiai; 3) tiriamoji faktorių analizė atlikta, naudojant naujus kintamuosius. Pritaikius parceliavimo metodą, pakeistas trijų faktorių modelis pasižymėjo pakankamai geru tikimu gautiems duomenims: $\chi^2 / df = 9,344$, CFI = 0,96; GFI = 0,95, RMSEA = 0,085³³.

Atsižvelgiant į gautus patvirtinamosios faktorių analizės rezultatus, buvo dar kartą patikslintas *Teisėjų ir teismų įvaizdžio* klausimynas. Pirmoji jo dalis, kuri skirta suvoktam tiriamųjų įvaizdžiui atskleisti, sumažėjo iki 52 teiginių („aplinkos įvaizdžio“ skalę sudarė 20 teiginių, „paslaugų įvaizdžio“ skalę – 19 teiginių, o „socialinio įvaizdžio“ skalę – 13 teiginių). Patvirtinamosios faktorių analizės rezultatai rodo, kad įvaizdžio teiginiai yra parinkti gana adekvačiai ir pakankamai gerai reprezentuoja trijų faktorių klausimyno struktūrą. Antrąją klausimyno dalį sudarė tie patys ankstesnio varianto 13 klausimų apie demografines ir kitas tiriamųjų charakteristikas. Taigi galutinį klausimyno variantą sudarė 65 teiginiai arba klausimai (52 skirti įvaizdžiui atskleisti ir 13 – demografinėms ir kitoms tiriamųjų charakteristikoms; toliau buvo analizuojami tik į šiuos teiginius ir klausimus pateikti tiriamųjų atsakymai). Nustatyti tokie galutinio klausimyno varianto skalių vidinio patikimumo (*Kronbacho α*) rodikliai: a) aplinkos įvaizdžio $\alpha = 0,915$; b) paslaugų įvaizdžio $\alpha = 0,935$; c) socialinio įvaizdžio $\alpha = 0,911$. Šie duomenys rodo, kad visų klausimyno skalių patikimumas yra didelis.

3. Tyrimo rezultatai

3.1. Tiriamųjų *Teisėjų ir teismų įvaizdžio* klausimyno skalių vertinimai

Pirminė gautų duomenų analizė atskleidė, kad išorinių grupių aplinkos ir paslaugų įvaizdžio duomenų pasiskirstymas neatitinka normalumo sąlygų ($p < 0,05$), o socialinio įvaizdžio – atitinka ($p > 0,05$);

³³ Žr.: KLINE, R. B. *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford Press, 2011; MATSUNAGA, M. How to factor-analyze your data right: Do's, don'ts, and how-to's. *International Journal of Psychological Research*, 2010, Vol. 3 (1), p. 97–110.

teisėjų visų įvaizdžio skalių duomenų pasiskirstymas atitiko normalumo sąlygas ($p > 0,05$, visais atvejais taikytas Kolmogorovo ir Smirnovo testas³⁴). Todėl toliau, atsižvelgiant į gautų duomenų pasiskirstymo ypatumus, buvo taikomi parametriniai arba neparametriniai statistiniai kriterijai. Analizuojant gautus rezultatus, visų pirma apskaičiuoti išskirtų skalių vertinimo vidurkiai (žr. 2 ir 3 lentelę).

2 lentelė. Išorinių grupių tiriamųjų įvaizdžio klausimyno skalių vertinimas

Amžius grupė	Aplinkos įvaizdis (Std)*	Paslaugų įvaizdis (Std)	Socialinis įvaizdis (Std)
14–17 m.	5,48 (0,78)	4,91 (0,92)	4,75 (1,04)
18–25 m.	5,14 (0,72)	4,63 (0,84)	4,42 (0,90)
26–49 m.	5,15 (0,87)	4,44 (0,98)	4,28 (1,02)
50–86 m.	5,31 (0,84)	4,62 (0,98)	4,31 (1,12)

*Std – standartinis nuokrypis

3 lentelė. Teisėjų (vidinės grupės) įvaizdžio klausimyno skalių vertinimas

	Aplinkos įvaizdis	Paslaugų įvaizdis	Socialinis įvaizdis
Vidurkis	5,24	6,17	5,82
Standartinis nuokrypis	0,98	0,46	0,53

Gauti rezultatai rodo, kad tiek išorinių grupių tiriamųjų, tiek teisėjų suvoktas teisėjų ir teismų įvaizdis (įvairūs jo aspektai) yra teigiamas (reikia priminti, kad 1 balas rodo visišką nepritarimą arba visiškai neigiamą vertinimą, 4 balai reiškia skalės vidurį arba neutralų vertinimą, o 7 balai – visišką pritarimą arba visiškai teigiamą vertinimą).

Iš 2 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad visų išorinių grupių tiriamųjų aplinkos įvaizdžio įverčių vidurkis didesnis už 5 balus (t. y. svyruoja nuo „iš dalies“, iki „didžiąja dalimi“ teigiamo), o paslaugų ir socialinio įvaizdžio – didesnis už 4 balus (t. y. svyruoja nuo neutralaus iki „iš dalies“ teigiamo). Šie duomenys taip pat atskleidžia, kad visų išorinių grupių tiriamieji palankiausiai vertina aplinkos, mažiau palankiai – paslaugų ir santykinai mažiausiai palankiai – socialinį įvaizdį (visais atvejais $p < 0,001$, taikytas Vilkoksono kriterijus³⁵).

Išanalizavus skirtingų amžiaus grupių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingų skirtumų buvo nustatyta lyginant visų skalių rezultatus: 1) Aplinkos įvaizdžio skalės ($\chi^2 = 37,150$, $p < 0,001$, taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus³⁶); 14–17 metų tiriamieji, palyginti su 18–25 ir 26–49 metų tiriamaisiais, šį įvaizdžio aspektą vertino daug palankiau; 2) Paslaugų įvaizdžio skalės ($\chi^2 = 39,241$, $p < 0,001$, taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus); 14–17 metų tiriamieji, palyginti su visų kitų grupių (ypač su 26–49 m.) tiriamaisiais, šį įvaizdžio aspektą vertino daug palankiau; 3) Socialinio įvaizdžio skalės ($F = 14,042$, $p < 0,001$, taikyta vienfaktorinė dispersinė analizė ANOVA³⁷); papildomai panaudojus Tjukio HSD kriterijų³⁸ nustatyta, kad 14–17 metų tiriamieji, pa-

³⁴ Plačiau apie normalųjį skirstinį ir skirstinio normalumo patikrinimą žiūrėti: ČEKANA VIČIUS, V.; MURAU SKAS, G. *Statistika ir jos taikymai*. I dalis. Vilnius: TEV, 2001, p. 102–104; VAITKEVIČIUS, R.; SAUDARGIENĖ, A. *Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose* <...>, 2006, p. 142–144.

³⁵ Plačiau apie Vilkoksono kriterijų žiūrėti: ČEKANA VIČIUS, V.; MURAU SKAS, G. *Statistika ir jos taikymai* <...>, 2002, p. 15–20.

³⁶ Plačiau apie Kruskalo ir Voliso kriterijų žiūrėti: ČEKANA VIČIUS, V.; MURAU SKAS, G. *Statistika ir jos taikymai* <...>, 2002, p. 28–30.

³⁷ Plačiau apie vienfaktorinę dispersinę analizę žiūrėti: ČEKANA VIČIUS, V.; MURAU SKAS, G. *Statistika ir jos taikymai* <...>, 2002, p. 45–57.

³⁸ Plačiau apie Tjukio HSD kriterijų žiūrėti: ČEKANA VIČIUS, V.; MURAU SKAS, G. *Statistika ir jos taikymai* <...>, 2002, p. 61–62.

lyginti su visų kitų grupių (18–25 m., 26–49 m. ir 50–86 m.) tiriamaisiais, šį įvaizdžio aspektą vertino daug palankiau (visais atvejais $p < 0,001$). Taigi gauti rezultatai rodo, kad jauniausi (14–17 m.) tiriamieji, palyginti su visais vyresniais tiriamaisiais, daug palankiau vertina visus teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektus.

Remiantis 3 lentelėje pateiktais rezultatais galima pasakyti, kad teisėjų aplinkos ir socialinio įvaizdžio įverčių vidurkis didesnis už 5 balus (t. y. svyruoja nuo „iš dalies“, iki „didžiąja dalimi“ teigiamo), o paslaugų įvaizdžio – didesnis už 6 balus (t. y. svyruoja nuo „didžiąja dalimi“ iki „visiškai teigiamo“). Palankiausiai teisėjai vertina paslaugų, mažiau palankiai – socialinį ir santykinai mažiausiai palankiai – aplinkos įvaizdį (visais atvejais $p < 0,001$, taikytas Stjudento t kriterijus³⁹). Reikia pridurti, kad buvo nustatyta statistiškai reikšminga teisėjų amžiaus ir socialinio įvaizdžio ($r = -0,160$, $p < 0,05$), teisėjų darbo stažo ir paslaugų įvaizdžio ($r = -0,134$, $p < 0,05$), taip pat darbo stažo ir socialinio įvaizdžio įverčių koreliacija ($r = -0,233$, $p < 0,01$, visais atvejais skaičiuotas Pirsono koreliacijos koeficientas⁴⁰). Šios neigiamos koreliacijos rodo, kad, didėjant amžiui, teisėjai prasčiau vertina socialinį įvaizdį, o didėjant darbo stažui jie prasčiau vertina tiek paslaugų, tiek socialinį įvaizdį.

Palyginus išorinių grupių tiriamųjų ir teisėjų įvaizdžio klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingų skirtumų buvo nustatyta lyginant šių skalių rezultatus: 1) Aplinkos įvaizdžio skalės ($U = 28333,000$, $p < 0,05$, taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus⁴¹); 14–17 metų tiriamieji, palyginti su teisėjais, šį įvaizdžio aspektą vertino daug palankiau (visų kitų išorinių grupių tiriamieji – panašiai kaip ir teisėjai); 2) Paslaugų įvaizdžio skalės ($U = 15450,000$, $p < 0,001$, taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus); teisėjai, palyginti su visų išorinių grupių (14–17 m., 18–25 m., 26–49 m. ir 50–86 m.) tiriamaisiais, šį įvaizdžio aspektą vertino daug palankiau; 3) Socialinio įvaizdžio skalės ($t = 17,307$, $p < 0,001$, taikytas Stjudento t kriterijus nepriklausomoms imtims); teisėjai, palyginti su visų išorinių grupių (14–17 m., 18–25 m., 26–49 m. ir 50–86 m.) tiriamaisiais, šį įvaizdžio aspektą vertino daug palankiau. Kaip matyti, gauti duomenys atskleidė, kad teisėjai, palyginti su visų išorinių grupių tiriamaisiais, daug palankiau vertina paslaugų ir socialinio įvaizdžio aspektus, tačiau, palyginti su 14–17 metų tiriamaisiais, jie daug prasčiau vertina aplinkos įvaizdžio aspektą.

3.2. Moterų ir vyrų teisėjų bei teismų įvaizdžio vertinimas (14–17 m., 18–25 m., 26–49 m. ir 50–86 m. grupių, taip pat teisėjų)

Iš pradžių palyginta, ar skiriasi išorinių grupių vyrų ir moterų *Teisėjų ir teismų įvaizdžio* klausimyno skalių vertinimas (žr. 4 ir 5 lentelę).

4 lentelė. Išorinių grupių vyrų ir moterų įvaizdžio klausimyno skalių vertinimas

	Aplinkos įvaizdis		Paslaugų įvaizdis		Socialinis įvaizdis	
	Vyrai	Moterys	Vyrai	Moterys	Vyrai	Moterys
Vidurkis	5,22	5,35	4,71	4,66	5,56	4,41
Standartinis nuokrypis	0,80	0,83	0,95	0,95	1,05	1,05

³⁹ Plačiau apie Stjudento t kriterijų žiūrėti: ČEKANAVIČIUS, V.; MURAUŠKAS, G. *Statistika ir jos taikymai* <...>, 2001, p. 172–183.

⁴⁰ Plačiau apie Pirsono koreliacijos koeficientą žiūrėti: ČEKANAVIČIUS, V.; MURAUŠKAS, G. *Statistika ir jos taikymai* <...>, 2001, p. 124–126; 165–168.

⁴¹ Plačiau apie Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijų žiūrėti: ČEKANAVIČIUS, V.; MURAUŠKAS, G. *Statistika ir jos taikymai* <...>, 2002, p. 20–25.

5 lentelė. Teisėjų vyrų ir moterų įvaizdžio klausimyno skalių vertinimas

	Aplinkos įvaizdis		Paslaugų įvaizdis		Socialinis įvaizdis	
	Vyrai	Moterys	Vyrai	Moterys	Vyrai	Moterys
Vidurkis	5,28	5,23	6,06	6,24	5,81	5,85
Standartinis nuokrypis	0,89	1,04	0,51	0,43	0,51	0,54

Iš 4 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad išorinių grupių aplinkos įvaizdžio tiek vyrų, tiek moterų įverčių vidurkis didesnis už 5 balus (t. y. svyruoja nuo „iš dalies“ iki „didžiaja dalimi“ teigiamo); paslaugų įvaizdžio abiejų lyčių atstovų įverčių vidurkis didesnis už 4 balus (t. y. svyruoja nuo neutralaus iki „iš dalies“ teigiamo); socialinio įvaizdžio vyrų įverčių vidurkis didesnis už 5 balus (t. y. svyruoja nuo „iš dalies“ iki „didžiaja dalimi“ teigiamo), o moterų – didesnis už 4 balus (t. y. svyruoja nuo neutralaus iki „iš dalies“ teigiamo). Išanalizavus išorinių grupių vyrų ir moterų klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingų skirtumų buvo nustatyta lyginant Aplinkos įvaizdžio skalės ($U = 149967,5$, $p < 0,01$, taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus) ir Socialinio įvaizdžio skalės ($t = 2,319$, $p < 0,05$, taikytas Stjudento t kriterijus nepriklausomoms imtims) rezultatus. Tai rodo, kad teisėjų ir teismų aplinkos įvaizdį daug palankiau vertina moterys, o socialinį įvaizdį – vyrai. O teisėjų ir teismų paslaugų įvaizdį abiejų lyčių atstovai vertina panašiai. Be to, išorinių grupių vyrai palankiausiai vertina socialinį, mažiau palankiai – aplinkos ir santykinai mažiausiai palankiai – paslaugų, o moterys palankiausiai vertina aplinkos, mažiau palankiai – paslaugų ir santykinai mažiausiai palankiai – socialinį įvaizdį (visais atvejais $p < 0,001$, taikytas Vilkoksono kriterijus).

Remiantis 5 lentelėje pateiktais duomenimis matyti, kad aplinkos ir socialinio įvaizdžio abiejų lyčių teisėjų įverčių vidurkis didesnis už 5 balus (t. y. svyruoja nuo „iš dalies“ iki „didžiaja dalimi“ teigiamo), o paslaugų įvaizdžio tiek vyrų, tiek moterų įverčių vidurkis didesnis už 6 balus (t. y. svyruoja nuo „didžiaja dalimi“ iki „visiškai teigiamo“). Išanalizavus šiuos skirtingų lyčių teisėjų klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingas skirtumas buvo nustatytas lyginant Paslaugų įvaizdžio skalės rezultatus ($t = -2,151$, $p < 0,05$, taikytas Stjudento t kriterijus nepriklausomoms imtims). Tai rodo, kad paslaugų įvaizdį daug palankiau vertina teisėjos moterys, o aplinkos ir socialinį įvaizdį abiejų lyčių atstovai vertina panašiai. Be to, abiejų lyčių teisėjai palankiausiai vertina paslaugų, mažiau palankiai – socialinį ir santykinai prasčiausiai – aplinkos įvaizdį ($p < 0,01$ arba $p < 0,001$, taikytas Stjudento t kriterijus priklausomoms imtims).

Palyginus išorinių grupių ir teisėjų vyrų klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingų skirtumų buvo nustatyta lyginant Paslaugų įvaizdžio ($U = 2555,500$, $p < 0,001$) ir Socialinio įvaizdžio ($U = 3438,500$, $p < 0,001$, abiem atvejais taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus) skalės rezultatus. Išanalizavus išorinių grupių ir teisėjų moterų klausimyno skalių vertinimus gauti panašūs rezultatai: statistiškai reikšmingų skirtumų buvo nustatyta lyginant Paslaugų įvaizdžio ($U = 4698,000$, $p < 0,001$) ir Socialinio įvaizdžio ($U = 8454,000$, $p < 0,001$, abiem atvejais taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus) skalės duomenis. Taigi teisėjų ir teismų paslaugų, taip pat socialinį įvaizdį daug palankiau vertina tiek teisėjai vyrai (palyginti su išorinių grupių vyrais), tiek teisėjos moterys (palyginti su išorinių grupių moterimis). O aplinkos įvaizdį tiek teisėjai vyrai (palyginti su išorinių grupių vyrais), tiek teisėjos moterys (palyginti su išorinių grupių moterimis) vertina panašiai.

3.3. Skirtingą šeiminių padėčių turinčių išorinių grupių (18–25 m., 26–49 m. ir 50–86 m.) tiriamųjų teisėjų ir teismų įvaizdžio vertinimas

Palyginti tiriamųjų *Teisėjų ir teismų įvaizdžio* klausimyno skalių vertinimai, atsižvelgiant į jų šeiminių padėčių (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Skirtingą šeiminių padėtį turinčių tiriamųjų įvaizdžio klausimyno skalių vertinimas

Skalės	Nevedęs (-usi) (n = 304)		Vedęs / ištekęjusi (n = 360)		Išsiskyręs (-usi) (n = 72)		Kita (n = 64)	
	Vidurkis	Std*	Vidurkis	Std	Vidurkis	Std	Vidurkis	Std
Aplinkos įvaizdis	5,13	0,75	5,27	0,83	5,34	0,90	5,15	0,84
Paslaugų įvaizdis	4,24	0,91	4,59	0,95	4,60	1,06	4,72	0,95
Socialinis įvaizdis	4,42	0,95	4,26	1,06	4,38	1,09	4,38	1,13

*Std – standartinis nuokrypis

Pateikti 6 lentelėje rezultatai rodo, kad grupių viduje tiek nevedę, tiek vedę, tiek išsiskyrę tiriamieji palankiau vertina aplinkos, o ne paslaugų ar socialinį įvaizdį ($p < 0,001$, visais atvejais taikytas Vilksono kriterijus). Palyginus tarpgrupinius skirtingo šeiminio statuso tiriamųjų atsakymus, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (analizuojant socialinio įvaizdžio skalės įverčius taikyta vienfaktorinė dispersinė analizė (ANOVA), o aplinkos ir paslaugų įvaizdžio – Kruskalo ir Voliso kriterijus). Gauti rezultatai rodo, kad, neatsižvelgiant į turimą šeiminių statusą, tiriamieji įvairius teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektus vertina panašiai. Tiesa, galima pastebėti tendenciją, kad išsiskyrę tiriamieji, palyginti su nevedusiais, šiek tiek palankiau vertina aplinkos ir paslaugų įvaizdį, o vedę tiriamieji, palyginti su nevedusiais, šiek tiek palankiau vertina paslaugų įvaizdį.

3.4. Skirtingo išsilavinimo išorinių grupių (18–25 m., 26–49 m. ir 50–86 m.) tiriamųjų teisėjų ir teismų įvaizdžio vertinimas

Toliau analizuoti skirtingą išsilavinimą turinčių tiriamųjų *Teisėjų ir teismų įvaizdžio* klausimyno skalių vertinimai (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Skirtingo išsilavinimo tiriamųjų įvaizdžio klausimyno skalių vertinimas

Skalės	Pradinis (n = 33)		Vidurinis (n = 276)		Profesinis (n = 134)		Aukštesnysis (n = 69)		Aukštasis (n = 282)	
	Vidurkis	Std*	Vidurkis	Std	Vidurkis	Std	Vidurkis	Std	Vidurkis	Std
Aplinkos įvaizdis	5,32	0,83	5,17	0,74	5,19	0,89	5,55	0,89	5,15	0,84
Paslaugų įvaizdis	4,89	0,83	4,64	0,85	4,60	0,94	4,78	1,09	4,38	0,99
Socialinis įvaizdis	4,80	0,85	4,43	0,90	4,25	1,08	4,30	1,25	4,20	1,06

*Std – standartinis nuokrypis

Išnagrinėjus skirtingą išsilavinimą turinčių tiriamųjų *Teisėjų ir teismų klausimyno* skalių vertinimus, statistiškai reikšmingų skirtumų buvo nustatyta lyginant visų skalių rezultatus: 1) Aplinkos įvaizdžio skalės ($\chi^2 = 14,091$, $p < 0,01$, taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus); aukštesnį išsilavinimą turintys tiriamieji, palyginti su visų kitų grupių atstovais (ypač įgijusiais aukštąjį, vidurinį ar profesinį išsilavinimą), šį įvaizdžio aspektą vertino daug geriau; 2) Paslaugų įvaizdžio skalės ($\chi^2 = 20,043$, $p < 0,001$, taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus); aukštąjį išsilavinimą turintys tiriamieji, palyginti su visų kitų grupių atstovais (ypač įgijusiais pradinį ir aukštesnį išsilavinimą), šį įvaizdžio aspektą vertino

daug blogiau; 3) Socialinio įvaizdžio skalės ($F = 3,060$, $p < 0,01$, taikyta vienfaktorinė dispersinė analizė ANOVA; papildomai panaudojus Tjukio HSD kriterijų nustatyta, kad pradinį išsilavinimą turintys tiriamieji, palyginti su įgijusiais aukštąjį išsilavinimą, šį įvaizdžio aspektą vertino daug palankiau ($p < 0,05$)). Be to, visų išsilavinimo grupių tiriamieji palankiausiai vertino aplinkos, paskui – paslaugų ir santykinai mažiausiai palankiai – socialinį įvaizdį (išskyrus vieną atvejį, $p < 0,01$ arba $p < 0,001$, taikytas Vilkoksono kriterijus).

3.5. Išorinių grupių tiriamųjų teisinės žinios (išklausė kokias nors teisės disciplinas, neišklausė teisės disciplinų, studijavo teisę), domėjimasis teisine informacija bei teisėjų ir teismų įvaizdžio vertinimas

Taip pat nagrinėta, ar teisės studijos ir teisės disciplinų išklausymas yra susijęs su tiriamųjų *Teisėjų ir teismų įvaizdžio* klausimyno skalių vertinimu (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Tiriamųjų teisinės žinios ir įvaizdžio klausimyno skalių vertinimas

Skalės	Išklausė teisės disciplinas (n = 157)		Neišklausė teisės disciplinų (n = 608)		Studijavo (-uoja) teisę (n = 27)	
	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Aplinkos įvaizdis	5,04	0,83	5,26	0,82	5,35	0,82
Paslaugų įvaizdis	4,44	1,00	4,61	0,92	4,38	1,12
Socialinis įvaizdis	4,21	1,08	4,36	1,01	4,58	1,19

Išanalizavus klausimyno skalių vertinimus atsižvelgiant į tai, ar tiriamiesiems teko išklausti kokių nors teisės disciplinų, statistiškai reikšmingas skirtumas buvo nustatytas lyginant Aplinkos įvaizdžio skalės rezultatus ($\chi^2 = 9,81$, $p < 0,01$, taikytas Kruskalo ir Voliso kriterijus). Gauti duomenys atskleidė, kad tiriamieji, studijavę (-uojantys) teisę, palyginti su kitų grupių atstovais (ypač tais, kurie išklausė tik kai kurias teisės disciplinas), šį įvaizdžio aspektą vertino daug palankiau. Be to, tiek išklausę kokias nors teisės disciplinas, tiek jų neišklausę, tiek studijavę (-uojantys) teisę tiriamieji palankiau vertina aplinkos, o ne paslaugų ar socialinį įvaizdį ($p < 0,01$ arba $p < 0,001$, taikytas Vilkoksono kriterijus).

Kadangi gauti rezultatai rodo, kad gana daug tiriamųjų domisi teisinės tematikos informacija spaudoje, internete, televizijoje ir radijuje, toliau pristatoma, kaip domėjimasis minėta informacija yra susijęs su tiriamųjų klausimyno skalių vertinimu (žr. 9 lentelę).

Iš 9 lentelėje pateiktų rezultatų matyti, kad visi tiriamieji (besidomintys ir nesidominantys teisinės tematikos informacija spaudoje, internete, televizijoje bei radijuje) grupių viduje palankiausiai vertina aplinkos, mažiau palankiai – paslaugų ir santykinai mažiausiai palankiai – socialinį įvaizdį ($p < 0,01$ arba $p < 0,001$, taikytas Vilkoksono kriterijus). Išnagrinėjus tarpgrupinius klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingas skirtumas buvo nustatytas tik vienu atveju – lyginant Aplinkos įvaizdžio skalės rezultatus tarp besidominčiųjų teisinės tematikos informacija televizijoje ($U = 151754,50$, $p < 0,01$, taikytas Mano, Vitnio ir Vilkoksono kriterijus). Pasirodo, kad tie tiriamieji, kurie domisi teisinės tematikos informacija televizijoje (palyginti su tais, kurie tokia informacija nesidomi), daug palankiau vertino aplinkos įvaizdį (tai galima paaiškinti tuo, kad tiriamieji, besidomintys teisinės tematikos informacija televizijoje, gali stebėti daugiau vaizdinės informacijos apie teismo rūmus, vidaus patalpas ir pan., o tai leidžia jiems susikurti labiau teigiamą aplinkos įvaizdį).

9 lentelė. Tiriamųjų domėjimasis teisinės tematikos informacija ir įvaizdžio klausimyno skalių vertinimas

Skalės		Aplinkos įvaizdis		Paslaugų įvaizdis		Socialinis įvaizdis	
		Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Domėjimasis spaudoje	<i>Domisi</i> (n = 469)	5,34	0,82	4,63	1,02	4,47	1,09
	<i>Nesidomi</i> (n = 697)	5,27	0,82	4,70	0,90	4,47	1,02
Domėjimasis internete	<i>Domisi</i> (n = 443)	5,35	0,85	4,63	1,03	4,45	1,12
	<i>Nesidomi</i> (n = 725)	5,27	0,80	4,71	0,89	4,48	1,01
Domėjimasis televizijoje	<i>Domisi</i> (n = 542)	5,37	0,83	4,71	0,99	4,50	1,08
	<i>Nesidomi</i> (n = 625)	5,23	0,80	4,65	0,91	4,45	1,01
Domėjimasis radijuje	<i>Domisi</i> (n = 215)	5,33	0,88	4,62	1,08	4,47	1,22
	<i>Nesidomi</i> (n = 954)	5,29	0,81	4,69	0,92	4,47	1,00

3.6. Tiriamųjų, taip pat jų artimųjų / pažįstamų dalyvavimas teisme bei teisėjų ir teismų įvaizdžio vertinimas

Tikėtina, kad *Teisėjų ir teismų įvaizdžio* klausimyno skalių vertinimai gali būti susiję su tiriamųjų, taip pat jų artimųjų / pažįstamų dalyvavimo teisme patirtimi. Pirmiausia pateikiami skirtingą dalyvavimo teisme patirtį turinčių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimai (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Skirtinga tiriamųjų dalyvavimo teisme patirtis ir įvaizdžio klausimyno skalių vertinimas

Skalės	Dalyvavo teisme (n = 391)		Nedalyvavo teisme (n = 774)	
	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Aplinkos įvaizdis	5,27	0,86	5,32	0,80
Paslaugų įvaizdis	4,60	1,01	4,72	0,92
Socialinis įvaizdis	4,35	1,09	4,54	1,02

Pateikti 10 lentelėje rezultatai rodo, kad tiek dalyvavę, tiek nedalyvavę teisme tiriamieji grupių viduje palankiausiai vertino aplinkos, paskui – paslaugų ir santykinai mažiausiai palankiai – socialinį įvaizdį ($p < 0,001$, taikytas Vilkoksono kriterijus). Išanalizavus tarpgrupinius skirtingą dalyvavimo teisme patirtį turinčių tiriamųjų klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingas skirtumas buvo nustatytas lyginant Socialinio įvaizdžio skalės rezultatus ($t = 1,452$, $p < 0,01$, taikytas Stjudento t kriterijus nepriklausomoms imtims). Gauti duomenys rodo, kad teisme nedalyvavę tiriamieji, palyginti su dalyvavusiais, daug palankiau vertino socialinį įvaizdžio aspektą.

Kadangi informacijos apie teisėjus ir teismus žmonės gali gauti ne tik tiesiogiai, bet ir iš kitų asmenų, toliau palyginti tiriamųjų klausimyno skalių vertinimai, atsižvelgiant į jų artimųjų / pažįstamų dalyvavimo teisme patirtį (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Skirtinga tiriamųjų artimųjų / pažįstamų dalyvavimo teisme patirtis ir įvaizdžio klausimyno skalių vertinimas

Skalės	Artimieji / pažįstami dalyvavo teisme (n = 750)		Artimieji / pažįstami nedalyvavo teisme (n = 393)	
	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Aplinkos įvaizdis	5,27	0,85	5,37	0,78
Paslaugų įvaizdis	4,62	0,99	4,80	0,88
Socialinis įvaizdis	4,41	1,10	4,59	0,96

Iš 11 lentelėje pateiktų rezultatų matyti, kad tiek tie tiriamieji, kurių artimieji / pažįstami dalyvavo, tiek tie, kurių artimieji / pažįstami nedalyvavo teisme, grupių viduje palankiausiai vertino aplinkos, paskui – paslaugų ir santykinai mažiausiai palankiai – socialinį įvaizdį ($p < 0,001$, taikytas Vilksosono kriterijus).

Išnagrinėjus tarpgrupinius tiriamųjų, kurių artimieji / pažįstami dalyvavo arba nedalyvavo teisme, įvaizdžio klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingų skirtumų buvo nustatyta lyginant: a) Paslaugų įvaizdžio skalės rezultatus ($U = 131129,50$, $p < 0,01$, taikytas Mano, Vitnio ir Vilksosono kriterijus); b) Socialinio įvaizdžio skalės rezultatus ($t = 9,906$, $p < 0,01$, taikytas Stjudento t kriterijus nepriklausomoms imtims). Šie duomenys rodo, kad tie tiriamieji, kurių artimieji / pažįstami nedalyvavo teisme (palyginti su tais, kurių artimieji / pažįstami dalyvavo teisme), daug palankiau vertino paslaugų ir socialinį įvaizdį. Taigi kaip ir ankstesniu atveju (kai buvo kalbama apie pačių tiriamųjų tiesioginio susidūrimo su teismais patirtį), dalyvavimas teisme reikšmingai sumažina kai kurių įvaizdžio aspektų vertinimo palankumą.

3.7. Vieta, kur tiriamieji praleido didžiąją savo gyvenimo dalį, bei teisėjų ir teismų įvaizdžio vertinimas

Taip pat siekta palyginti tiriamųjų klausimyno skalių vertinimus, atsižvelgiant į jų gyvenamąją vietą (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. Tiriamųjų gyvenamoji vieta ir įvaizdžio klausimyno skalių vertinimas

Skalės	Didelis miestas (n = 658)		Rajono centras (n = 131)		Mažas miestelis (n = 172)		Kaimas (n = 207)	
	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Aplinkos įvaizdis	5,32	0,83	5,29	0,78	5,27	0,77	5,27	0,86
Paslaugų įvaizdis	4,70	0,95	4,70	0,85	4,60	0,93	4,69	1,00
Socialinis įvaizdis	4,52	1,06	4,48	0,88	4,27	1,06	4,45	1,09

Pateikti 12 lentelėje rezultatai rodo, kad visi tiriamieji (grupių viduje) palankiausiai vertino aplinkos, paskui – paslaugų ir santykinai mažiausiai palankiai – socialinį įvaizdį ($p < 0,001$, taikytas Vilksosono kriterijus). Išanalizavus tarpgrupinius klausimyno skalių vertinimus, statistiškai reikšmingas skirtumas buvo nustatytas tik vienu atveju – lyginant Socialinio įvaizdžio skalės rezultatus ($F = 2,42$, $p < 0,05$, taikyta vienfaktorinė dispersinė analizė ANOVA; papildomai panaudojus Tjukio HSD kriterijų nustatyta, kad mažame miestelyje gyvenantys tiriamieji, palyginti su gyvenančiaisiais dideliame mieste, šį įvaizdžio aspektą vertino daug nepalankiau ($p < 0,05$).

Išvados

1. Tiek visų išorinių grupių tiriamųjų, tiek teisėjų (vidinė grupė) suvoktas teisėjų ir teismų įvaizdis (aplinkos, paslaugų ir socialinis) yra teigiamas (tai galima vertinti kaip patį svarbiausią ir džiuginantį rezultatą).
2. Visų išorinių grupių (14–17 m., 18–25 m., 26–49 m. ir 50–86 m.) tiriamieji palankiausiai vertina aplinkos, mažiau palankiai – paslaugų ir santykinai mažiausiai palankiai – socialinį įvaizdį. Šis dėsningumas faktiškai išlieka nepakitęs, neatsižvelgiant į tiriamųjų išsilavinimą, šeiminių statusą, teisės disciplinų išklausumą, domėjimąsi teisinės tematikos informacija (spaudoje, internete, televizijoje ir radijuje), gyvenamąją vietą, taip pat tiriamųjų arba jų artimųjų / pažįstamų dalyvavimą teisme.
3. Jauniausi (14–17 m.) tiriamieji, palyginti su visais vyresniaisiais (18–25 m., 26–49 m. ir 50–86 m.), daug palankiau vertina visus teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektus. Tai gali būti susiję su nedidele šios tiriamųjų grupės patirtimi, kita vertus, galima tikėtis, kad po kelerių metų iš šių jaunų žmonių gali išaugti teismams ir teisėjams lojalių piliečių karta (jeigu pavyks ir toliau išsaugoti tokį pozityvų visų teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektų vertinimą).
4. Išorinių grupių tiriamųjų teisėjų ir teismų įvaizdžio vertinimai yra susiję su lytimi, išsilavinimu, įgytomis teisės žiniomis, domėjimusi teisinės tematikos informacija, tiriamųjų ir jų artimųjų / pažįstamų dalyvavimu teisme ir gyvenamąja vieta. Kalbant apie šias sąsajas, visų pirma reikėtų atkreipti dėmesį į tiriamųjų išsilavinimą (aukštąjį išsilavinimą įgiję tiriamieji, palyginti su kitų išsilavinimo grupių atstovais, prasčiau vertina socialinį ir ypač paslaugų įvaizdį), taip pat dalyvavimą teisme (tiek pačių tiriamųjų, tiek jų artimųjų / pažįstamų dalyvavimas teisme sumažina paslaugų ir socialinio įvaizdžio vertinimo palankumą).
5. Teisėjai palankiausiai vertina paslaugų, mažiau palankiai – socialinį ir santykinai mažiausiai palankiai – aplinkos įvaizdį. Be to, didėjant amžiui, teisėjai prasčiau vertina socialinį įvaizdį, o, didėjant darbo stažui, jie prasčiau vertina tiek paslaugų, tiek socialinį įvaizdį.
6. Teisėjai, palyginti su visų išorinių grupių (14–17 m., 18–25 m., 26–49 m. ir 50–86 m.) tiriamaisiais, palankiau vertina paslaugų ir socialinio įvaizdį, tačiau, palyginti su 14–17 metų tiriamaisiais, jie prasčiau vertina aplinkos įvaizdį.
7. Daug geresni teisėjų, palyginti su visų išorinių grupių tiriamųjų, paslaugų ir socialinio įvaizdžio vertinimai gali būti susiję su neadekvačiai paaukštintu teisėjų (ypač moterų) vertinimu, su neadekvačiai pažemintais visuomenės atstovų vertinimais, arba ir su vienu, ir su kitu. Toks teisėjų ir visuomenės atstovų paslaugų ir socialinio įvaizdžio vertinimų atotrūkis kelia susirūpinimą (nes jis gali tapti vienu iš žmonių nepasitikėjimo teismais šaltiniu).
8. Siekiant toliau tikslingai formuoti teigiamą teisėjų ir teismų įvaizdį, reikėtų: a) nustatyti norimą teisėjų ir teismų įvaizdį; b) nustatyti norimo ir dabartinio teisėjų ir teismų įvaizdžio skirtumus; c) parengti programą, kuri leistų sumažinti norimo ir dabartinio įvaizdžio, taip pat teisėjų ir visuomenės atstovų paslaugų ir socialinio įvaizdžio skirtumus.

LITERATŪRA

1. ANLEU, S. R.; MACK, K. Magistrates' everyday work and emotional labour. *Journal of Law & Society*, 2005, Vol. 32, p. 590–614.
2. ASIMOW, M.; GREENFIELD, S.; JORGE, G.; MACHURA, S.; OSBORN, G.; ROBSON, P.; SHARP, C.; SOCKLOSKIE, R. Perceptions of lawyers – a transnational study of student views on the image of law and lawyers. *International Journal of the Legal Profession*, 2005, Vol. 12 (3), p. 407–436.
3. BROWN, T. J.; DACIN, P. A.; PRATT, M. G.; WHETTEN, D. A. Identity, intended image, construed image, and

reputation: An interdisciplinary framework and suggested terminology. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 2006, Vol. 34 (2), p. 99–106.

4. CIAN, L.; CERVAI, S. Under the reputation umbrella: An integrative and multidisciplinary review for corporate image, projected image, construed image, organizational identity, and organizational culture. *Corporate Communications: An International Journal*, 2014, Vol. 19 (2), p. 182–199.

5. CORNELISSEN, J. Corporate image: An audience centred model. *Corporate Communications: An International Journal*, 2000, Vol. 5 (2), p. 119–125.

6. ČEKANA VIČIUS, V.; MURAU SKAS, G. *Statistika ir jos taikymai*. I dalis. Vilnius: TEV, 2001.

7. ČEKANA VIČIUS, V.; MURAU SKAS, G. *Statistika ir jos taikymai*. II dalis. Vilnius: TEV, 2002.

8. DAFT, R. L. *Organization theory and design*. Mason: South-Western Cengage Learning, 2009.

9. DERBYSHIRE, R. L. Children's perceptions of the police: A comparative study of attitudes and attitude change. *Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, 1968, Vol. 59 (2), 183–190.

10. DEROCHE R, R. J. The court of public opinion: Bars launch efforts to improve image of lawyers. *Bar Leader*, 2003, Vol. 27 (3), p. 10–13.

11. DOBRYNINAS, A.; ČĖSNIENĖ, I.; DOBRYNINA, M.; GIEDRAITIS, V.; MERKEVIČIUS, R. *Kriminalinės justicijos suvokimas visuomenėje*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014.

12. DOBRYNINAS, A.; DRAKŠIENĖ, A.; GAIDYS, V.; VILEIKIENĖ, E.; ŽILINSKIENĖ, L. *Pasitikėjimo Lietuvos teisėsauga profiliai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012.

13. DRŪTEIKIENĖ, G. *Organizacijos įvaizdžio valdymas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007.

14. DUTTON, J. E.; DUKERICH, J. M. Keeping an eye on the mirror: Image and identity in organizational adaptation. *The Academy of Management Journal*, 1991, Vol. 34 (3), p. 517–554.

15. DUTTON, J. E.; DUKERICH, J. M.; HARQUAIL, C. V. Organizational images and member identification. *Administrative Science Quarterly*, 1994, Vol. 39 (2), p. 239–263.

16. FATT, J. P. T.; WEI, M.; YUEN, S.; SUAN, W. Enhancing corporate image in organisations. *Management Research News*, 2000, Vol. 23 (5/6), p. 28–54.

17. FREMLIN, R. H.; FRANK, R. E.; PEVNA, J. D. A positive public image of the courts. *American Bar Association Journal*, 1972, Vol. 58, (4), p. 390–391.

18. GATEWOOD, R. D.; GOWAN, M. A.; LAUTENSCHLAGER, G. J. Corporate image, recruitment image, and initial job choice decisions. *Academy of Management Journal*, 1993, Vol. 36 (2), p. 414–427.

19. GONZALEZ, J. A.; CHAKRABORTY, S. Image and similarity: An identity orientation perspective to organizational identification. *Leadership & Organization Development Journal*, 2012, Vol. 33 (1), p. 51–65.

20. GUREVITCH, M.; DANET, B.; SCHWARTZ, G. The image of the police in Israel. *Law & Society Review*, 1971, Vol. 5, (3), p. 367–388.

21. HASTIE, W. H. Judicial role and judicial image. *University of Pennsylvania Law Review*, 1973, Vol. 121 (5), p. 947–961.

22. HATCH, M. J.; SCHULTZ, M. Relations between organizational culture, identity and image. *European Journal of Marketing*, 1997, Vol. 31 (5/6), p. 356–365.

23. HOUGH, M.; JACKSON, J.; BRADFORD, B.; MYHILL, A.; QUINTON, P. Procedural justice, trust and institutional legitimacy. *Policing: A Journal of Policy and Practice*. 2010, Vol. 4 (3), p. 203–210.

24. KAZOLEAS, D.; KIM, Y.; MOFFITT, M. A. Institutional image: A case study. *Corporate Communications: An International Journal*, 2001, Vol. 6 (4), p. 205–216.

25. KLINE, R. B. *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford Press, 2011.

26. KORABLEV, S. How can we form a positive image of the police employee? *Statutes and Decisions*, 2012, Vol. 47 (5–6), p. 143–149.

27. LEE, M.; MCGOVERN, A. Force to sell: Policing the image and manufacturing public confidence. *Policing and Society: An International Journal of Research and Policy*, 2013, Vol. 23 (2), p. 103–124.

28. LEVY, S. J. The public image of government agencies. *Public Administration Review*, 1963, Vol. 23 (1), p. 25–29.

29. LIEVENS, F. Organizational image. In *The encyclopedia of industrial and organizational psychology*. Ed. by S. G. Rogelberg. Vol. 2. Thousands Oaks: SAGE Publications, 2007, p. 568–570.

30. LIEVENS, F.; VAN HOYE, G.; ANSEEL, F. Organizational identity and employer image: Towards a unifying framework. *British Journal of Management*, 2007, Vol. 18, p. 45–59.
31. LIM, V. K. G.; TEO, T. S. H.; SEE, S. K. B. Perceived job image among police officers in Singapore: Factorial dimensions and differential effects. *The Journal of Social Psychology*, 2000, Vol. 140 (6), p. 740–750.
32. MARONEY, T. A.; GROSS, J. J. The ideal of the dispassionate judge: An emotion regulation perspective. *Emotion Review*, 2014, Vol. 6 (2), p. 142–151.
33. MATSUNAGA, M. How to factor-analyze your data right: Do's, don'ts, and how-to's. *International Journal of Psychological Research*, 2010, Vol. 3 (1), p. 97–110.
34. MAWBY, R. C. Promoting the police? The rise of police image work. *Criminal Justice Matters*, 2001, Vol. 43 (1), p. 44–45.
35. MURPHY, K.; CHERNEY, A. Understanding cooperation with police in a diverse society. *The British Journal of Criminology*, 2012, Vol. 52, p. 181–201.
36. MURPHY, K.; TYLER, T. R.; CURTIS, A. Nurturing regulatory compliance: Is procedural justice effective when people question the legitimacy of the law? *Regulation and Governance*, 2009, Vol. 3, p. 1–26.
37. MURPHY, M. J. Improving the law enforcement image. *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, 1965, Vol. 56 (1), p. 105–108.
38. PATTERSON, C. E. The good judge: A trial lawyer's perspective. *Judges' Journal*, 2003, Vol. 42 (4), p. 14–16.
39. RACKLEY, E. Representations of the (woman) judge: Hercules, the little mermaid, and the vain and naked Emperor. *Legal Studies*, 2002, Vol. 22 (4), p. 602–624.
40. SI, S. X.; HITT, M. A. A study of organizational image resulting from international joint ventures in transitional economies. *Journal of Business Research*, 2004, Vol. 57, p. 1370–1377.
41. SIEGEL, G. W. The public's image of the juvenile court. *Juvenile Court Judges Journal*, 1964, Vol. 15 (4), p. 7–12.
42. SMOLLA, R. A. The poor image of the profession and the ethical pressures on the modern lawyer. *Social Responsibility: Business, Journalism, Law, Medicine*, 1997, Vol. 23, p. 42–52.
43. STERN, B.; ZINKHAN, B. M.; JAJU, A. Marketing images. Construct definition, measurement issues, and theory development. *Marketing Theory*, 2001, Vol. 1 (2), p. 201–224.
44. TRAN, M. A.; NGUYEN, B.; MELEWAR, T. C.; BODOH, J. Exploring the corporate image formation process. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 2015, Vol. 18, (1), p. 86–114.
45. TYLER, T. R. Enhancing police legitimacy. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 2004, Vol. 593, p. 84–99.
46. TYLER, T. R.; FAGAN, J. Legitimacy and cooperation: Why do people help the police fight crime in their communities? *Ohio State Journal of Criminal Law*, 2008, Vol. 6, p. 231–275.
47. VAITKEVIČIUS, R.; SAUDARGIENĖ, A. *Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose*. Kaunas: VDU leidykla, 2006.
48. VALICKAS, G.; JARUTIENĖ, L. Pedofilijos skandalo metu informaciniame žinių portale Delfi ir dienraštyje Lietuvos rytas pateikto teisėjų įvaizdžio ypatumai. *Teisė / Mokslo darbai*, 2014, t. 92, p. 19–33.
49. VALICKAS, G.; JUSTICKIS, V.; VANAGAITĖ, K.; VOROPAJ, K. *Procedūrinis teisingumas ir žmonių pasitikėjimas teisėsaugos pareigūnais bei institucijomis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013.
50. WORCESTER, R. Reflections on corporate reputations. *Management Decision*, 2009, Vol. 47 (4), p. 573–589.
51. YIM, Y.; SCHAFER, B. D. Police and their perceived image: How community influence officers' job satisfaction. *Police Practice and Research: An International Journal*, 2009, Vol. 10 (1), p. 17–29.

THE EXTERNAL AND INTERNAL IMAGES OF JUDGES AND COURTS

Gintautas Valickas, Dovilė Šeršniovaitė, Vita Mikuličiūtė

S u m m a r y

Article examines the character, similarities and differences of the image (separate it's aspects) of judges and courts perceived by judges (n = 171) and general public representing different age groups (n = 1186), as well as the relationships among the image of judges and courts, experience accumulated by participants, and socio-demographic characteristics.

The participants completed the “Image of Judges and Courts” questionnaire developed by us. Findings showed that the image of judges and courts (the environmental, service, and social aspects of the image) perceived by all external groups (outsiders) and by judges (insiders) was positive. Participants of all external groups gave the most favourable opinion about the image of environment, less favourable opinion about the image of services, and the relatively least favourable opinion about the social image, while judges gave the highest appraisal to the image of services, lower appraisal to the social image, and the lowest appraisal to the image of environment. Youngest (14–17 year old) participants, compared to all older ones (18–25 year olds, 26–49 year olds and 50–86 year olds), appraised all aspects of the image of judges and courts much more favourably. Appraisals of the image of judges and courts given by external groups were related to various factors, such as gender, education, acquired knowledge of the law, personal or family members’ / acquaintances’ participation in court hearings, etc. Judges, in comparison with participants from all external groups (14–17 year olds, 18–25 year olds, 26–49 year olds, and 50–86 year olds), gave more favourable opinions about the service and social images, however, compared to 14–17 year old participants, they rated the environmental image less favourably. Much higher ratings given to the service and social images by judges, compared to participants representing all external groups, may be related either to inadequately overstated evaluation on the part of judges (especially women), or to inadequately understated evaluation on the part of general public, or to both. In any case, such gap between the ratings of the service and social images by judges and general public is a reason for concern.

Įteikta 2015 m. spalio 19 d.

Priimta publikuoti 2015 m. lapkričio 26 d.